

Ženski lik u skulpturi Ivana Meštrovića

Slobođanac, Kristina

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:424400>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest umjetnosti

Preddiplomski sveučilišni studij povijesti umjetnosti (dvopredmetni)

Kristina Slobodanac

Ženski lik u skulpturi Ivana Meštrovića

Završni rad

Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest umjetnosti

Preddiplomski sveučilišni studij povijesti umjetnosti (dvopredmetni)

Ženski lik u skulpturi Ivana Meštrovića

Završni rad

Student/ica:

Kristina Slobodanac

Mentor/ica:

doc. dr. sc. Antonija Mlikota

Zadar, 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Kristina Slobodanac**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Ženski lik u skulpturi Ivana Meštrovića** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 15. listopada 2020.

Ženski lik u skulpturi Ivana Meštrovića

Ivan Meštrović hrvatski je kipar koji je svoju umjetničku karijeru gradio tijekom prve polovine 20. stoljeća. Prva ostvarenja vezana su uz priključivanje Udruženju likovnih umjetnika Austrije - Secesiji, tijekom akademskog obrazovanja. Vrijeme je to kada Meštrović upoznaje i svoju prvu ženu Ružu Klein koja je utjecala na njegov doživljaj žene i prikaz ženskog lika. Ženski lik je Meštrović često realizirao u svojim djelima, a upravo djela s tom tematikom obrađena su u ovome radu. Osim Ruže njegova djela su inspirirana majčinim likom koja je bila uzor za djela religiozne tematike, zatim Ruženom Zatkovom, Marijom Banac te Olgom Kesterčank. Početak umjetničkog opusa veže se uz portretna djela, međutim oblikovao je i djela koja su danas javni spomenici. Većina javnih spomenika i ženskih aktova nastala su u razdoblju stvaranja između Prvom i Drugog svjetskog rata. Meštrović je radio i arhitektonske projekte stoga je ženski lik oblikovao i na arhitektonskoj plastici.

Ključne riječi: Ivan Meštrović, skulptura, ženski lik

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Pregled dosadašnjih istraživanja	2
3. Ciljevi rada	3
4. Život Ivana Meštrovića	3
5. Secesijski prikaz žene.....	6
<i>5.1. Majka Marta - nepresušan izvor inspiracije i ljubavi.....</i>	<i>8</i>
6. Javne Meštrovićeve skulpture	9
7. Kosovske junakinje	12
8. Fatalnost Ružene Zatkove	13
9. Religiozna ostvarenja	16
10. Između dva rata	17
<i>10.1. Aktovi dvadesetih i tridesetih godina</i>	<i>18</i>
<i>10. 2. Sigurnost u okrilju Olge Kesterčank</i>	<i>21</i>
11. Prekooceanska ostvarenja	21
12. Zaključak	22
13. Literatura	25

1. Uvod

Ivan Meštrović, hrvatski arhitekt i kipar koji je djelovao tijekom 20. stoljeća, jedan je od najplodonosnijih pa i najboljih kipara kojega je Hrvatska ikada imala. Mladi Meštrović iako je djetinjstvo proveo u malom, Dalmatinskom selu Otavicama, imao je tu sreću da unatoč neobrazovanosti nastavi usavršavati svoje kiparstvo u Beču, gradu koji je bio centar umjetnosti jugoistočne Europe.

Svoja djela Meštrović je izrađivao od kamena, drva, gipsa, metala i papira. Njegova djela imala su različitu tematiku, od motiva istočnjačke, poganske kulture do zapadne, kršćanske kulture. Njegov umjetnički rad nosi četiri glavne teme, prva je nadahnutu boravkom u Beču i mješavina je klasične, secesijske i Rodinove umjetnosti. Zatim druga velika tema odnosi se na politiku i Kosovsku bitku 1389. godine u kojoj su Turci poraženi od Srba što je prikazao monumentalnim likova. Treća tematska cjelina obuhvaća likove iz Biblije, njegovo religijsko razdoblje i četvrta tematska cjelina odnosi se na prikaze ženskog lika.¹ On je žene predočavao kroz određene kategorije, žena kao majka, ljubavnica, mitsko biće ili bogorodica. Sadržaj ovoj završnog rada obradit će upravo tu tematsku cjelinu koja ga je okupirala tijekom cijeloga života. Tumačenje, a posebno razumijevanje njegovih djela nemoguće je bez poznavanja njegova života i okolnosti u kojima se tada nalazio s obzirom na to da tematiku i stil mijenja usporedno s događajima u njegovu životu. Poradi toga rad započinje životom Ivana Meštrovića s posebnim naglaskom na njegov odnos prema ženama koji je zbog patrijarhalnog odgoja bio diskutabilan. Intelektualna superiornost žene za njega nije bila moguća, a još manje privlačna. Također, ravnopravnost među spolovima zasigurno je za njega bila nepoznata jer su uloge i poslovi u njegovoj obitelji i okruženju u kojemu je odrastao bili strogo odijeljeni.²

Rad je strukturiran na način da su odabrana djela svrstana u tematske cjeline, ali prateći kronološki okvir nastanka istih. Posebno istaknuta i opisana djela odabrana su iz opsežnog opusa njegovih djela zbog njihove reprezentativnosti i stilskih odrednica zbog kojih je moguće prepoznati faze njegova rada i promjene u stilu.

¹ S. G. MEŠTROVIĆ 2007., 40.

² D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 117., 119.

2. Pregled dosadašnjih istraživanja

Duško Kečkemet nakon tridesetogodišnjeg istraživanja napisao je najpotpuniju biografiju Meštrovićevega života još 1983. godine u kojoj su opisane sve Meštrovićeve ljubavi.³ Ljubav je tema i autobiografskog romana *Vatra i opeklina* izdanog 1998. godine u kojem nam je Meštrović dao opis odnosa s tri žene koje su ga obilježile: Ruža Meštrović rođ. Klein prva supruga, Ružena Kvoščinski rođ. Zatkova nesretna i nikad prežaljena ljubav te Marija Banac rođ. Račić u koju se zaljubio kako bi zaboravio na Ruženu. Osim opisa spomenutih žena i odnosa koji je imao sa svakom od njih Meštrović nam je omogućio razumijevanje vlastitih djela koja su usko vezana uz navedene žene.⁴ Upravo takvo iščitavanje i razumijevanje bilo bi nemoguće bez njegovog iznošenja vlastitih misli i osjećaja.

Prvo razdoblje umjetnikova djelovanja, razdoblje u krugu Secesije do 1910. godine, rasvijetlila je knjiga *Ivan Meštrović i secesija : Beč - München - Prag : 1900. - 1910.* autorice Irene Kraševac. U njoj autorica daje detaljan opis ženskih likova koje su bile zastupljene na izložbama Secesije sve do 1910. godine.⁵

Sin Tvrtka Meštrovića, odnosno unuk Ivana Meštrovića, Stjepan Gabrijel Meštrović 2007. godine napisao je psihološko - sociološki opis života Ivana koji se temelji na pismima koje je Ivan izmjenjivao sa sinom Tvrtkom. Kroz dramatičan tekst Stjepan Gabrijel je opisao odnos Ivana s Olgom, ali i dao osvrt na odnos s ostalim ženama u njegovu životu.⁶

Povodom 130. obljetnice rođenja Ivana Meštrovića priređena je izložba u čast njegovoj majci Marti u rodnom Vrpolju, u Spomen - galeriji Ivana Meštrovića. Izložba je napravljena vodeći se riječima samog umjetnika sa svojih 55. godina prilikom posvete crkve Naše Gospe koja se nalazi u Biskupiji kod Knina zapisanih u poslanici *Zahvalimo njoj...* stoga je i izložba uzela taj naziv. U katalogu izložbe Ljiljana Čerina je 2013. godine opisala ženske likove koji su posvećeni doživljaju majke.⁷

Jedan drugačiji doživljaj prema ženskom liku donijela je izložba 2016. godine *Skulptura i nagost: tjelesnost i erotika u djelima Ivana Meštrovića.* Troje autora u katalogu izložbe Dalibor Prančević, Barbara Vujanović i Zorana Jurić Šabić opisuju Meštrovićev doživljaj žene, seksualnosti i erotski aspekt u njegovim djelima. Oni daju drugačije gledanje na djela koja su s jednog aspekta gledišta statični aktovi bez dubljeg značenja.⁸

³ D. KEČKEMET 1983., 5.

⁴ I. MEŠTROVIĆ 1998., 20.

⁵ I. KRAŠEVAC 2002., 10.

⁶ S. G. MEŠTROVIĆ 2007., 26.

⁷ L.J. ČERINA 2013., 3

⁸ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 1.

Ukupno gledano mali je broj je istraživanja koji se bave prvenstveno Meštrovićevim ženskim likovima, one su obično opisane kroz kataloge izložbi ili djelomično u određenim knjigama, međutim ne postoji bibliografska jedinica koja bi u cijelosti obuhvatila sve ženske likove s njihovim opisima.

3. Ciljevi rada

Uzimajući u obzir činjenicu kako se Meštrovićeva djela ne mogu u potpunosti iščitati bez okolnosti njihova nastanka i da su usko vezana s njegovim rodnim krajem i neprežaljenim ljubavima, cilj ovoga rada je uvidjeti koliki utjecaj su ostavile pojedine žene na njegova djela i na koji način je mijenjao stil s obzirom na okolnosti u kojima se nalazio. Ženski lik tema je njegovih djela od akademskog razdoblja sve do američkog, stoga se zbog svoje zastupljenosti tijekom cijelog života uzima kao tema ovoga rada.

4. Život Ivana Meštrovića

Podrijetlo obitelji Meštrović- Gabrilović veže su uz Bosnu, odakle su se, bježeći od Turaka, doselili u Otavice. Boreći se sa siromaštvom, njegovi roditelji su odlazili sjevernije, u Slavoniju, u žetvu, tako se Ivan Meštrović rodio u Vrpolju 15. kolovoza 1883. godine.⁹ Djetinjstvo je proveo u Otavicama, uz koje se veže priča zbog koje je uživao posebnu naklonost majke, naime, kao djetetu, gataru mu je prorekla da će mu njegove čarobne ruke donijeti moć, slavu i novac.¹⁰ Odrastajući u patrijarhalnoj tradicionalnoj sredini siromašnog sela Otavica, Ivan Meštrović je promatrajući majku i ostale žene, uže i šire obitelji, izgradio vlastiti doživljaj žene i majke. Iako je živio u različitim kulturnim središtima i usvojio mnoge svjetonazore njegov stav se ipak nije odmakao od tradicionalnih razmišljanja.¹¹

Sam je naučio čitati i pisati, a putem usmene predaje naučio je junačke narodne pjesme, koje je i sam pisao. Nikola Adžija, fra Lujo Marun i Ladislav Laboš uočili su talent mladog Meštrovića i dali ga na školovanje. Kako je za obrtničku školu u Zagrebu bio prestar, išao je u Split kod Pavla Bilinića u klesarsku radionicu na zanat. Zahvaljujući Alexandru Kōnigu, bečkom industrijalcu, 1900. godine Meštrović dolazi u Beč, u središte duhovnog života i liberalizma, srednje i jugoistočne Europe.¹² Upisuje prvo večernju školu, a zatim akademiju. Njegovi učitelji na Akademiji bili su Edmund Hellmer, Hans Bitterlich, Friedrich

⁹ D. KEČKEMET 1983., 5.

¹⁰ S. G. MEŠTROVIĆ 2007., 26.

¹¹ L.J. ČERINA 2013., 8.

¹² I. KRAŠEVAC 2002., 18.

Ohmann, ali najveći utjecaj na njega je izvršio idejni predvoditelj bečke secesije Otto Wagner.¹³

Akademija u to vrijeme nije bila vodeća avangardna ustanova, već se vodila akademsko-konzervativnim duhom koji se nije dojmio mladom Meštroviću. On je nadahnuće pronašao u djelima francuskog kipara Augusta Rodina. Stilski Rodin je raznolik, njegova djela imaju odlike realizma, naturalizma, impresionizma i naposljetku secesije što je Meštrović preuzeo, posebno priklanjajući se stilskim odlikama impresionizma koje se očituju u nemirnoj obradi površine i živom pokretu.¹⁴ Član grupe Secesija postao je 1903. godine, kada je počeo i izlagati s njima. Upisao je Meštrović i arhitekturu na akademiji, ali diplomu za arhitekturu, kao ni za kiparstvo nikada nije dobio jer nije imao odgovarajuće uvjete za upis na Akademiju.¹⁵ Naredne 1904. godine upoznaje Ružu Klein s kojom se i vjenčao 1907. godine, no nisu imali djece.¹⁶ Osim što je obavljala kućanske poslove, Ruža je i sama bila slikarica. „Ruža je pisala da živi samo da udovolji Ivanu, koji je od nje zahtijevao da bude prisutna pri stvaranju, kao i u vrijeme odmora.“¹⁷

Meštrović je izlagao na mnogim izložbama u Beču, Pragu, Londonu, Zagrebu, Beogradu, Parizu, Münchenu i drugim gradovima.¹⁸ Međunarodnu slavu stekao je osvojivši prvu nagradu, 1911. godine, na Svjetskoj izložbi u Rimu, izloživši fragmente Vidovdanskog hrama za koje je ideju dobio još 1904. godine prilikom I. jugoslavenske izložbe umjetnosti.¹⁹ Herojski monumentalni likovi i ucviljene udovice pretežito su djela toga razdoblja. Naredne 1912. godine upoznao je ženu koja će na njemu ostaviti traga cijeloga života. Riječ je o Ruženi Kvoščinski rođ. Zatkovoj, po njega nemogućoj ljubavi, s obzirom da je bila udana i imala dijete s Vasilijem Kvoščinskim. Čak i nakon Ruženina razvoda nije bilo prilike za njihovu sreću jer je 1923. tragično preminula.²⁰

Razdoblje 1. svjetskog rata Meštrović je proveo u Parizu, Londonu, Rimu, a strahote rata potakle su ga da se okrene promišljanju o smislu života i religioznim motivima. Za vrijeme boravka u Londonu imao je svoju prvu samostalnu izložbu u Victoria and Albert Museumu. Unatoč tome što je prekinuo odnos s Ruženom te otišao u London i dalje je bio zaljubljen. Njegova žena Ruža, kako bi odvratila njegove misli od Ružene upoznaje ga sa svojom prijateljicom Marijom Banac rođ. Račić. Marija se Meštroviću svidjela jer je bila njegova

¹³ D. KEČKEMET 1983., 6.

¹⁴ D. KEČKEMET 1983., 7.

¹⁵ I. KRAŠEVAC 2002., 30.

¹⁶ S. G. MEŠTROVIĆ 2006., 26.

¹⁷ M. MEŠTROVIĆ 2008., 62.

¹⁸ <https://mestrovic.hr/en/biography/> (datum pristupa 24.09. 2020.)

¹⁹ G. GAMULIN 1999., 148.

²⁰ http://info.hazu.hr/upload/file/gliptoteka/mestrovic_07_10_08.pdf (datum pristupa 24. 09. 2020.)

zemljakinja i još k tome govorila je dubrovačkim naglaskom. Podsjećala ga je na njegov zavičaj i žene iz njegova kraja zbog čega ju je dva puta portretirao.²¹ Godine 1919. Meštrović se odlučio vratiti u Hrvatsku i doseliti u Zagreb. Dok je radio u Cavtatu, na izgradnji Mauzoleja za obitelj Račić upoznao je Olgu Kesterčanek zbog koje je 1927. godine raskinuo brak s Ružom.²² S Olgom je 1929. sklopio građanski brak te su imali četvero djece, Martu, Tvrtku, Mariju i Matu.²³

Međuratno razdoblje bilo je najplodonosnije u njegovu životu, radio je javne spomenike, portrete, aktove, religijske prikaze te neprestano putovao po svijetu. Hitler i Mussolini su ga progonili prije Drugog svjetskog rata kako bi radio za njih. Godine 1933. Hitler je htio napraviti izložbu pod uvjetom Meštrovićevog prisutstva, što je Meštrović odbio kao i ponudu da bude rektor Akademije likovnih umjetnosti u Beču.. Uspostavom Nezavisne Države Hrvatske 1941. godine, Meštrović je uhićen kao politički protivnik jer je bio pobornik Jugoslavije. Njemački general Glais von Horstenau mu je omogućio oslobađanje iz ustaškog zatvora. a sljedeće godine je uspio pobjeći u Veneciju.²⁴ Koncem rata umjesto toliko željenog ostanka u domovini, slijedi odlazak u SAD koji je smatrao privremenim, osjećao se dužan pomoći vlastitoj obitelji posebno bolesnoj kćerki Marti kojoj je dijagnosticiran rak želuca, stoga mu se prihvaćanje neobavezne američke ponude čini najbolja opcija te tako 1947. postao je profesor na Sveučilištu u Syracusi.²⁵ Te godine održao je prvu samostalnu izložbu u New Yorku u Metropolitan muzeju. Nakon toga dobivao je narudžbe za mnoge projekte od crkve na Havajima, klinike Mayo u Minnesoti i druge. Najveći projekt za šest miliona Židova, žrtava Holokausta na kraju nije ostvaren, kao ni Vidovdanski hram.²⁶ Još je jednom, 1959. godine posljednji puta posjetio svoj rodni kraj, kardinala Stepinca i Tita na Brijunima koji ga je nagovarao da se vrati u Jugoslaviju.²⁷ Kada se vratio u SAD napravio je svoje posljednje djelo *Autoportret* (1961.). Njegovo posljednje prebivalište bila je Indiana gdje je radio na Sveučilištu Notre Dame. Umro je 16. siječnja. 1962. godine od moždane kapi i sahranjen je u Otavicama u obiteljskoj grobnici koju je sam izgradio.²⁸

²¹ I. MEŠTROVIĆ 1998., 106.

²² I. MEŠTROVIĆ 1998., 192.

²³ <https://mestrovic.hr/en/biography/> (datum pristupa 14. 09. 2020.)

²⁴ M. MEŠTROVIĆ 2008., 222- 225.

²⁵ I. MEŠTROVIĆ 2015., 188.

²⁶ R. B. MCCORMICK 2003., 22.

²⁷ M. MEŠTROVIĆ 2008., 301.

²⁸ S. G. MEŠTROVIĆ 2007., 27.

5. Secesijski prikaz žene

Kada je 1900. godine Meštrović došao u Beč, središte intelektualnog i političkog liberalizma, preporučan je Ottu Königu koji ga je pripremio za Akademiju likovnih umjetnosti. Nakon nešto manje od dvije godine studiranja pridružio se Udruženju likovnih umjetnika Austrije tj. Secesionistima. Secesionisti su prvenstveno kao cilj imali istaknuti posebnost umjetnika i njihovih umjetničkih izražaja, okupljajući umjetnike iz cijele Austro-Ugarske. Nisu bili ograničeni na zadan likovni jezik niti su imali određen stil unutar kojeg su trebali djelovati. Secesijski Beč za mnoge mlade umjetnike bio je ishodište djelovanja, a stilski pluralizam koji je prevladavao na razmeđu stoljeća od umjetnika je zahtijevao poznavanje različitih stilova. Secesija se vremenom nastanka poklapa s padom Monarhije, unatoč tome car i vlasti su Secesiju podržavali jer je promovirala liberalnu kulturu i okupljala umjetnike raznih nacionalnosti.²⁹

U svojoj ranoj fazi od 1902. do 1904. godine, dok je još bio student kiparstva, Meštrović je tražio svoj osobni stil, ideje i forme. Svoju umjetničku osobnost izgradio je na refleksijama umjetnosti secesijskih protagonista Augustea Rodina, Egona Schielea i Gustava Klimta.³⁰ Distancirao se od tradicionalnog akademskog klasicizma, okrenuo se secesijskom romantizmu i simbolizmu. Radio je alegorijske figure, zahtjevnih poza i naglašenih kretnji, te im unio sanjarske emocije. Isprepleo je granice ljubavi, erotike i smrti. Za takvo promicanje liberalnih prikaza u velikoj je mjeri zaslužna psihoanaliza Sigmunda Freuda koja je njega kao i ostale secesioniste potakla na oslobađanje erosa u prikazima, što je u suprotnosti s akademskim neoklasicizmom koji se na ondje njegovao. Razdoblje njegova studiranja i oblikovnog sazrijevanja obilježile su teme života i ljubavi.³¹

Prva Meštrovićeva izložba Secesije na kojoj je izlagao bila je 1903. godine, XVII. proljetna izložba i održana je u Zgradi bečke secesije koja je sagrađena 1898. godine.³² Mladi Meštrović predstavio se skulpturom *Bolesnice* (1902.) (Slika 1.), izloženoj u petnaestoj dvorani gdje su izložene i neke slike koje se vežu uz bolest i smrt, što je bila česta tema romantično- simbolične struje Secesije.³³ *Bolesnica* je prikazana kao novi tip figuralne plastike koja nije strogo frontalna kakve su inače bile u radovima klasicističko-akademskog realizma. Cilj je bio prikazati ženski lik u kojemu se zrcale snovi, nade i strahovi zbog smrti koja bi često zadesila mlade djevojke jer početkom 20. stoljeća nije bilo lijeka za tuberkulozu.

²⁹ I. KRAŠEVAC 2002., 13., 16.

³⁰ LJ. ČERINA 2013., 8.

³¹ LJ. ČERINA 2013., 9.

³² I. KRAŠEVAC 2002., 37.

³³ I. KRAŠEVAC 2002., 17.

Prikazana melankolično, beživotno, sklopljenih očiju i ruku, dok glavu oslanja na desno rame gotovo pod pravim kutom. Po uzoru na Michelangela, a kasnije i Rodina, Meštrović se vodi fragmentiranim stilom, odnosno glavne motive glavu i ruke u potpunosti obrađuje, dok ostale površine ostavlja „nedovršenima“ kako bi se naglasio kontrast između amorfne mase i organskog oblika.³⁴

Na XX. proljetnoj izložbi Secesije 1904. godine koja je za temu imala *akt*, dvadeset jednogodišnji Meštrović bio je jedini mladi izlagač s dva djela: *Žrtva nevinosti* (1903/1904.) (Slika 2.) i *Život* (1904.) (Slika 3.). Tjelesnost i nagone umjetnicima je bilo zabranjeno prikazivati, kroz povijest takvi prikazi su maskirani uz pomoć mitoloških bića. Grčki mitovi i simboli služili su kao sredstvo ogoljenja nagonskog života i tada suvremenim umjetnicima.³⁵ Oba djela s izložbe nastala su pod utjecajem Rodina kao i djelo *Strast* (1904.) (Slika 4.) koje ležećim položajem koji naglašava leđa može podsjetiti na Rodinovu *Danaju* (Slika 5.).³⁶ Neobičnu i dramatičnu pozu ženskog tijela u grču, spaja sa sanjarskim i mirnim izrazom lica, zaklopljenih očiju, koje je u potpunoj suprotnosti s dramatičnog prikaza tijela. Dramatičnosti pridonosi igra svjetla i sjene koja proizlazi kako iz samog materijala bronce, tako i od poze skvrčene žene koja rukama obgrljuje noge. Na taj način do izražaja dolazi zaglađena površina leđa koja su protuteža nemirnoj površini na kojoj leži. U svojim secesijskim djelima on naglašava dramatičnost i teatralnost prikaza, a istovremeno ženske likove prikazuje nositeljicama emocija.³⁷ Posljedice socijalnih konvencija izrazito upravljenih prema ženskom spolu impregnirao je s erotičnom tjelesnošću i dao svoj doživljaj stvarnosti. Tako mladu, nagu žensku figuru u djelu *Žrtva nevinosti* (1904.) (Slika 2.) prikazuje naturalistički dok ju prožima grč, lomljenog tijela, u ležećoj pozi sa skvrčenim koljenima.

Tjelesnost i naga ženska tijela secesionisti nisu prikazivali idealizirano, već realistično-naturalističkim oblikovanje, koje osim mladih i lijepih tijela uključuje prikaze ružnih i starih tijela. Meštrović ne želi podilaziti ukusu vremena i biti dopadljiv, kao ni A. Rodin i G. Klimt stoga radi figure starih ljudi izrazito ekspresivnih izraza lica, s najrazličitijim gestama. Takva vrsta naturalizma u umjetnosti povrijedila je moral onodobnog društva. Neke od tih skulptura većinom aktova s naglašenim naturalizmom su *Laokoom mojih dana* (1905.) (Slika 6.), *Venera mojih dana* (1905.) (Slika 7.), zatim reljefi *Razbludni starac* (1905.) (Slika 8.) i *Starac i djevojka* (1906. - 1907.) (Slika 9.).³⁸

³⁴ I. KRAŠEVAC 2002., 44.

³⁵ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 8.

³⁶ I. KRAŠEVAC 2002., 54.

³⁷ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 3.

³⁸ I. KRAŠEVAC 2002., 58.

XXII. izložba Secesije sadržavala je isključivo skulpturalne radove i bila je jedna od važnijih izložbi bečke Secesije, ujedno posljednja značajna koju je organizirala Secesija. Na toj izložbi kristalizirao se problem skulpture kao grane umjetnosti koja je još uvijek bila opterećena historicizmom. Meštrovića su u tom razdoblju 1905. godine zainteresirali ženski portreti. Na izložbi je izložio *Portret gospođice Ruže Meštrović* izrađen u sadri jer nije imao novca za broncu i mramor, iz istog razloga portret danas nije sačuvan. Ruža Meštrović tada još Ruža Klein njegova je prva ljubav koju je upoznao 1904. godine.³⁹ Radila je kao kitničarka, ali je bila obrazovana te je i sama slikala. Vjenčali su se 1907. godine, unatoč protivljenju roditelja, ali nisu imali djece.⁴⁰ Do vjenčanja su živjeli zajedno što je bilo u suprotnosti s društvenim normama i konvencijama koje su narušavale njihovu sreću, što je Meštrović obilježio u svojim djelima.⁴¹

Osim Ružinih portreta u tom razdoblju izradio je i par portreta njezinih sestara.⁴² Ženske portrete u tome ranom razdoblju meko modelira, s blagim prijelazima koji se stapaju i prožimaju međusobno. On žene prikazuje kao otjelovljenje emocija bez izvanjskih dekorativnih elemenata i naglašavanja portretnih karakteristika.

5.1. Majka Marta - nepresušan izvor inspiracije i ljubavi

Majčina ljubav Meštroviću je bila stalna inspiracija. Razdvajanje od obitelji sa 17 godina i dolazak u posve novu, daleku nepoznatu sredinu, potaknuo je mladog Meštrovića na djela puna čežnje za sigurnošću koju je imao u obitelji, posebno majčinom zagrljaju. Meštrović je od najranijih godina svoga stvaralaštva obrađivao temu žene i majke. Njegova privrženost majci Marti ostavila je poseban pečat na njegovim djelima. Majka koja je izvor života i kao takva ispunjena ljubavi, ali i patnjom, ovjekovječena je kroz njegova djela. Svoju ljubav prema majci prikazao je u djelu *Majčina briga* iz 1905. godine (Slika 10.) koje je izloženo na XXV. izložbi secesije kao uvodna studija za *Zdenac života* (1906.) (Slika 11.).⁴³ Skulpturu je kupio car Franjo Josip I. zbog čega je prenesena u belgijski granit, a inspirirana je Rodinovim djelom *Majka s umirućim djetetom* (Slika 12.). Pod Rodinovim, impresionističkim utjecajem realizirao je motiv brige majke za dijete, prožeo ga je osjećajima

³⁹ D. KEČKEMET 1983., 9.

⁴⁰ M. MEŠTROVIĆ 2008., 40.

⁴¹ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 3., 5.

⁴² I. KRAŠEVAC 2002., 74.

⁴³ B. VUJANOVIĆ 2017., 24.

zahvalnosti, ljubavi, ali i tuge jer mu je majka nedostajala, a spiralno komponiranom draperijom i valovitim plohamo naglasio poljubac majke u čelo djetetu kojeg drži u naručju.⁴⁴

Majka s djetetom je zasigurno bila jedna od njegovih omiljenih tema jer ju je prikazivao i u neobičnim kompozicijskim rješenjima, preciznije na dekorativnim postamentima stupova koja je radio za palaču njegova mecena Karla Wittgensteina.⁴⁵

Meštrović je svratio u svoj rodni kraj 1908. godine. Prizor Majke Marte koja sjedi i strpljivo čeka sina u Otavicama, u obiteljskoj kući. ovjekovječio je i u njemu sažeo svu ljubav i brigu u djelu *Moja majka* (1908.) (Slika 13.).⁴⁶ Plemenitost, toplinu, smirenost i mudrost utkao je u frontalno postavljenu sjedeću figuru majke, lice uokvirio romboidno postavljenom maramom koja stiliziranim, usporednim naborima pada i preko ramena. Spuštene vjeđe, naglašen ravan nos, pune usne i okrugla brada realistično su prikazani kao i ruke sklopljene na krilu koje samo pridonose opuštenosti i jednostavnosti prikaza.

6. Javne Meštrovićeve skulpture

Javnim skulpturama Meštrović se počinje baviti još za vrijeme studentskih dana kada se natjecao za Spomenik caru Franji Josipu I. 1903. godine. Par godina kasnije, 1906. godine na XXVI. izložbi pod nazivom *Austellung der Vereinigung bildender Künstler Österreichs-Secession* Meštrovićeve skulptura *Zdenac Života* (Slika 11.) bila je središnji eksponat izložbe ujedno i prvo njegovo djelo objavljeno u katalogu izložbe, a nakon toga i u ostalim publikacijama.⁴⁷ Motivi koji uključuju izvor vode bili su često korišteni u secesijskom razdoblju zbog želje za umjetničkom slobodom, građanskom emancipacijom i oslobađanjem duhovnosti u tom kaosu, u osvitu moderne civilizacije. Djelo je doživjelo velik uspjeh te se počelo razmatrati pitanje njegova konačna smještaja. Izidor Kršnjavi se dakako zalagao za to da zdenac dospije u Zagreb, no sam Meštrović je više nagninjao Splitu. Grad Zagreb i Hrvatska zemaljska vlada u konačnici su otkupili djelo te je 1912. godine *Zdenac života* postavljen na Sveučilišnom trgu, između Kazališta i Sveučilišta.⁴⁸ Postao je središnjim motivom novouređenog trga, smješten na blago spuštenoj razini te okružen niskim kružnim zidićem. To nije ni postav ni očište koje je Meštrović namijenio za ovu skulpturu, koja je na bečkoj izložbi bila smještena u zatvorenom prostoru, na visokom postamentu – u razini očiju promatrača.

⁴⁴ LJ. ČERINA 2013., 9.

⁴⁵ Karl Wittgenstin bio je bečki industrijalca, sakupljač umjetnina, naručitelj i mecena Ivana Meštrovića čime mu je materijalno izdašno pomagao. (I KRAŠEVA 2002., 163.)

⁴⁶ LJ. ČERINA 2013., 11.

⁴⁷ I. KRAŠEVAC 2002., 82.

⁴⁸ B. VUJANOVIĆ 2017., 27.

Ipak, ovakav niski postament sugerira oslobađanje i nezavisnost skulpture od postamenta, čemu su kipari koncem 19. i početkom 20. stoljeća sve intenzivnije težili. Skulptura je ujedno bila i oštro kritizirana od strane konzervativnih građana, ponajviše zbog prikaza nagosti. Usprkos prijeporima i kritikama, zdenac je ubrzo postao prihvaćen među širom publikom. Kao javna skulptura on prizivan na zaustavljanje, kruženje i promatranje, suživljen je s prostorom u koji je postavljen.

U oblikovanju zdenca uočljiva je i sličnost s crtežima *Ljubavnika* Gustava Klimta (Slika 14.), objavljenim 1903. u časopisu *Ver Sacrum*.⁴⁹ U kompoziciji je ostvarena snažna simbolička refleksija ciklusa života, ponajprije formom kružnice, a zatim i ljudskim tijelima koje ju čine. Reljefni friz oko kružnog tijela zdenca čine tri para nagih žena i muškaraca te starac i malo dijete. U tim je figurama Meštrović postigao čitav raspon emotivnih stanja, od zaljubljenosti i ljubavne ekstaze do melankolije, izraženih u napetim tijelima i ekspresivnim izrazima lica. Tu snagu u fizionomijama postigao je brojim ranijim studijama stvarnih osoba, pa je tako u liku bradatog muškarca, koji izdiže glavu iznad ruba bazena zdenca i promatra vlastiti odraz u površine, moguće prepoznati Antu Katunarića, Meštrovićeva poznanika. Površina tih figura izvedena je gotovo impresionističkim tretmanom, epiderma je modelirana fluidnim pretakanjem formi, što u konačnici djeluje veoma energično.⁵⁰ Nemirom površine potencira se igra svjetlosti i sjena što u jednu ruku doprinosi dinamici, a u drugu doprinosi simboličnosti kompozicije. Naime, upravo se ovaj zdenac smatra jednim od remek djela europskog simbolizma. U načinu postavljanja figura u skvrčenim i čučecim položajima jasno se očituju prihvaćanja Rodinovih kompozicijskih načela. Također su i prikazi personifikacija različitih raspoloženja i emocija, poput kajanja, samoće i očaja karakteristični za Rodinov opus.⁵¹

Djelo *Izvor života* (Slika 15.) je bila spona između simboličkog *Zdenca života* (Slika 11.) i monumentaliziranog *Vidovdanskog hrama* (Slika 16.). Naručeno je prvotno za atrij palače Karla Wittgensteina, međutim nakon Drugog svjetskog rata Meštrović je sporazumno s Narodnim odborom općine Drniš dogovorio da se skulptura iz Beča prenese u Drniš.⁵² Ono objedinjuje simboličnu temu sa stiliziranim, monumentalnim, statičnim likovima koji izranjaju iz kamenog bloka prislonjenog uz zid. Po dva lika sa svake strane, muški i ženski, postavljena paralelno, naglašavaju arhitektonsku formu. Ženski likovi, ali i muški stiliziranih

⁴⁹ B. VUJANOVIĆ 2017., 24.

⁵⁰ B. VUJANOVIĆ 2017., 22.

⁵¹ B. VUJANOVIĆ 2017., 24.

⁵² https://www.academia.edu/12030128/_Vrelo_%C5%BEivota_Ivana_Me%C5%A1trovi%C4%87a (datum pristupa 06. 10. 2020.)

su volumena, čvrste obrisne linije, zanemarenih detalja i ograničenog pokreta. Iako na licima izražava psihologizaciju on ju tipizira i teatralizira. Iza paralelnih likova u bloku je isklesano petero djece, a u samom vrhu u zaobljenom dijelu motiv dojke kao izvora života. Iako je djelo samo skulptura, Meštrović ju je zamislio u kombinaciji s arhitekturom postavivši sam skulpturalni dio u nišu, a oko nje pilastre sa stiliziranim figuralnim kapitelima.⁵³

Između 1906. – 1907. godine, na fasadi zgrade na trgu bana Josipa Jelačića 4, postavljen je Meštrovićev reljef *Seljaci* (Slika 17.). Reljef je ukupno dug sedam metara, a postavljen je na zaobljenom uglu zgrade, na visini od oko trideset metara.⁵⁴ Budući da je smješten visoko i da je namijenjen promatranju izdaleka, oblikovan je s monumentalnošću i izražajnosti forme. Na tri skupine prozorima odvojenih reljefa, prikazano je jedanaest figura koje simboliziraju trgovinu koja se nalazila u zgradi. Na posve desnoj sceni prikazana je scena prodaje povrća, po kojoj je čitavo djelo i dobilo naziv. Poznato je da je Meštrović reljef u sedri oblikovao u Beču, ali zasad nije razjašnjeno gdje je realiziran u obojenoj keramici.

U razdoblju secesije europske se zgrade uvelike oblažu ovakvim keramičkim dekoracijama, što u reklamne, što u čisto estetske svrhe. Nije rijetkost da su se brojni važni kipari, poput Rodina i Meštrovića, okušali u ovoj tehnici. No, Meštrović ni prije ni poslije nije izveo djelo slično *Seljacima*. Na reljefu je prikazao motiv seljaka, koji je i inače lajtmotiv u njegovu opusu. Prikazao je scene iz svakodnevice u zgusnutim kompozicijama u kojima ženski i muški likovi sugeriraju kupovinu različitih dobara. Tamne figure, zaogrnutе u bijele draperije, postavljene su na oker pozadini. Prikazane su u različitim pozama, čime scena dobiva na dinamičnosti. Primjetna je stilizacija naglašene muskulature fizionomija i tijela, kao i draperije koja se oštro lomi. Takve stilske karakteristike upućuju na to da Meštrović napušta rodenovska, impresionistička načela oblikovanja te prisvaja načela monumentalizma.⁵⁵

U njegove javne skulpture ubraja se i djelo *Udovica* (Slika 18.) iz 1908. godine. koje je postavljeno 1985. godine u park skulptura Akademije likovnih umjetnosti.⁵⁶ Izrađeno je u Parizu te pripada aktovima Kosovskog ciklusa o kojima će u sljedećem poglavlju biti riječ. Monumentalan ženski lik, u sjedećem položaju postavljen je samostalno čime je lišen okvira ciklusa. Unutarnji nemir žene prikazan je zaobljenim, stiješnjenim masama zbog dinamičnog položaja tijela. Glavom je zaokrenuta u desnu stranu, leđa pognuta te joj je desna ruka oslonjena o lijevo bedro, a lijeva ispružena uz lijevi bok. Obrada površine varira od stilizirane,

⁵³ I. KRAŠEVAC 2002., 110.

⁵⁴ B. VUJANOVIĆ 2017., 37.

⁵⁵ B. VUJANOVIĆ 2017., 40.

⁵⁶ B. VUJANOVIĆ 2017., 47.

linijama obrađene kose, zaobljenih glatkih masa tijela te „nedovršenog“ grubo oblikovanog donjeg dijela nogu.⁵⁷

Meštrovićev akt iz 1928. godine *Žena (s prekrizanim rukama)* (Slika 19.) nalazi se u ulici Franje Račkog ispred poslovnice Privredne banke Zagreb od 1983. godine čime se ubraja u javnu plastiku.⁵⁸ Zbijena modelacije *Udovica* (Slika 18.) nije primjenjiva na skulpturu *Žena (s prekrizanim rukama)*, nju odlikuje realističniji stil, s portretnim značajkama njegove žene Olge. Skulpturi je prethodila *Skica za žensku figuru* (Slika 20.) koju je napravio u Rimu 1918. godine i koja je samo zrcalno obrnuta od *Žene (s prekrizanim rukama)* jer ima podignutu lijevu nogu na blok. Preko nogu im do poda pada draperija otkrivajući jedno bedro, dok prekrizene ruke skrivaju dojke.

Među najpoznatije javne skulpture Ivana Meštrovića ubraja se *Povijest Hrvata* (1932.) (Slika 21.). Djelo koje se od 1970. nalazi na ulazu u Rektorat Sveučilišta Pravnog fakulteta. Još su tri odljeva u sadri i dva u bronci istog djela. Majka kao uzor za djelo kojim je obilježio tisućljetno postojanje svog naroda prikazana kao žena koja simbolički predočava postojanost naroda. Dostojanstvena i smirena žena sjedećeg položaja s prekrizanim rukama na ploči koju drži na krilu. Fizionomijom lica, romboidnom maramom i stiliziranom nošnjom jasno se raspoznaje prikaz njegove majke Marte, a natpis na ploči glagoljicom *Povijest Hrvata* govori o povijesti svog naroda koja je u kamen upisana.⁵⁹

7. Kosovske junakinje

Nakon završetka Akademije i prije napuštanja Secesije Meštrović odlazi živjeti u Pariz. Razdoblje u Parizu od 1908. do 1910. godine iskoristio je za oblikovanje protagonista narodnih pjesama.⁶⁰ Europa je u to vrijeme veličala junake iz prošlosti tako da je spomenička plastika bila izuzetno popularna. Posvetio se arhitektonsko - kiparskoj ideji Vidovdanskog hrama (Slika 16.) koji je trebao predstavljati stoljetnu borbu naroda za oslobođenjem i ujedinjavanje južnoslavenskih naroda.⁶¹ Junaci, žrtve rata i njihove udovice, imaju monumentalni oblikovni izričaj koji nadvladava duhovni, a figure za Vidovdanski ciklus izradio je u svom ateljeu u Parizu.⁶² Ideja nacionalnog mita, tj. Kosovskog ciklusa izrodila je mnoge junakinje, majke, udovice, napuštene žene koje su u trenutku suočenja s vlastitom sudbinom i tragičnom sudbinom njihovih hrabrih muževa. U tom ciklusu dao je dva

⁵⁷ B. VUJANOVIĆ 2017., 51.

⁵⁸ B. VUJANOVIĆ 2017., 71.

⁵⁹ LJ. ČERINA 2013., 23.

⁶⁰ LJ. ČERINA 2013., 10.

⁶¹ D. KEČKEMET 1983., 10.

⁶² I. KRAŠEVAC 2002., 120.

kompozicijska rješenja u prikazu žene, s jedne strane radi krupna ženska tijela u trenutku boli, s naglašenim oblinama i nabijena energijom, a s druge strane radi kompozicije majki s djecom u krilu.⁶³ Djela vezana uz Kosovski ciklus izložio je na izložbi u Rimu 1911. godine i osvojio prvo mjesto.⁶⁴

Jedno od ranijih djela iz Pariza je skulptura *Sjećanje* (1908.) (Slika 22) u kojoj unutarnju napetost Meštrović postiže neklasičnim proporcijama i impostacijom tijela. Unatoč tome što je čvrsto na podlozi tijelo postavlja u nestabilan položaj saginjanjem glave, zabacivanjem lijevog ramena te posebno prebacivanjem lijeve noge preko desnog bedra, središte mase prebacuje u središte koje stješnjava udovima i pognutim leđima. Dodatno naglašava monumentalni volumen rezanjem udova čime pojačava obline. Pognuta glava i spušten pogled prikazuju usredotočenost žene na svoje misle i unutrašnje stanje. *Sjećanje* (1908.) je jedna od skulptura iz prije ratnog perioda koja svojim monumentalnim oblinama naglašava seksualnost kao grandiozni izvor života.⁶⁵

Na internacionalnoj umjetničkoj izložbi u Glaspalastu 1913. godine organiziranoj od strane minhenskog Udruženja umjetnika u suradnji sa Secesijom⁶⁶ izložio je skulpturu *Udovica* (1908.) i *Dvije Udovice* (1908.) (Slika 23), djela nastala za Kosovski ciklus. Narodna predaja isticala je krepost tih udovica do kraja života jer je njihov seksualni život bio isključivo vezan i ograničen na njihove poginule supruge. On je takvu situaciju vidio kao priliku za prikaz drugačijeg ponašanja koje krši društvena pravila i oslobođen ideoloških premisa dvije udovice postavlja nage u zagrljaj od kojih je jedna u stanju ekstaze čime ih postavlja u lezbijski odnos. Nabijene su seksualnošću i sadrže erotizirani patos te bi se kao takve teško povezale uz ideju uciviljenih udovica koje oplakuju muževe.⁶⁷

8. Fatalnost Ružene Zatkove

Godine 1912. upoznaje ženu koja ostavi trag na njemu za cijeloga života. Riječ je o Ruženi Kvoščinski rođenoj Zatkovoj koja je s mužem posjetila Meštrovićev atelje u Rimu. Na prvi pogled privukla je umjetnikovu pažnju jer „privlačile su ga one žene u kojima je osjećao vrutak spolnosti ali su pritom ipak osjećale stid i suzdržljivost. Takve ženske naravi osobito

⁶³ LJ. ČERINA 2013., 11.

⁶⁴ I. KRAŠEVAC 2002., 124.

⁶⁵ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 19.

⁶⁶ I. KRAŠEVAC 2002., 145.

⁶⁷ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 12.

su mu bile privlačne.“⁶⁸ O ozbiljnim pitanjima pak nije volio raspravljati sa ženama. Mislio je da nisu ta to sposobne, a one koje jesu obično mu nisu bile privlačne. Osim toga mudrovanjem se po njemu svaka seksualna čar izgubi.⁶⁹ U svom djelu *Vatra i opeklina* Meštrović je napisao: „Ne, draga moja, ti mene ne bi mogla inspirirati nikakvim tvojim mislima nego jedino tvojim formama, tvojom pojavom ženke i ničim drugim. Tvoje bi mi forme mogle poslužiti zato da im ja sam ulijem dušu...bez obzira na to koliko je ova žena baš u onoj mjeri žena kakve je on sebi zamišljao.“⁷⁰

Vasilij Kvoščinski, ruski diplomat, Ruženin muž od Meštrovića je zatražio portret supruge zbog čega je ona u više navrata dolazila kod njega u atelijer, ali i zbog činjenice da se i njoj svidio Meštrović. Osim fizičke privlačnosti Meštrović je s Ruženom mogao i razgovarati jer je i sama bila umjetnica.⁷¹ Unatoč tome što se zanima za netipične stvari, za koje bi se po njemu inače trebale zanimati žene i što ju je ubrojio u žene „intelektualke“, u njoj je nalazio ženstvenost. Uvijek vedra, vesela i puna života, na poziranje za portret Ružena je došla različita od onoga kakvom ju je on do tada znao. Blijeda, neispavanog lica, sa skromnijom odjećom i manje naglašenom frizurom. Sjedila je tri sata opuštena kao kip oborenih očiju i ruku.⁷²

Nervozno i brzo Meštrović se trudio isklesati Portret Ružene (Slika 24.), ali ona za njega nije bila „potpuna“ samo prikazana lica već je obuhvatio i tijelo do koljena, posebno obraćajući pozornost na grudi i bokove. Grudi su joj bile nenaglašene, a bokovi istaknuti i produženi na jaka bedra oblikovana mekom linijom. Kako se zanio vanjskim konturama njezina tijela, pokušavajući ih jasno i čisto predočiti, izostavio je ruke.⁷³

Posljednji dan poziranja Ružena je došla drugačijeg raspoloženja, s određenom patnjom s kojom se samo htjela izjadati nekom. Tako je njezin portret jedna od mogućih varijanti Ružene, Ružene koja je puna života i čezne za njegovim potpunim ispunjenjem, ali toga trenutka to je bila žena koja se bori sa svojim fizičkim i duševnim problemima.⁷⁴

Meštrovićeva žena Ruža bila svjesna činjenice da je njezin suprug zaljubljen u drugu ženu, s čime naravno nije bila sretna. *Portret Ružene* prokomentirala je: „Prvo, ona je stvarno mnogo ljepša u naravi, a potom, premda je u ukočenoj pozi, ti si je prikazao kao da je stajala mnogo intimnije dok ti je pozirala. Tako je bio barem u mislima, i kao da joj je njezin ženski

⁶⁸ I. MEŠTROVIĆ 1998., 85.

⁶⁹ I. MEŠTROVIĆ 1998., 24.

⁷⁰ I. MEŠTROVIĆ 1998., 25.

⁷¹ I. MEŠTROVIĆ 1998., 25.

⁷² I. MEŠTROVIĆ 1998., 39.

⁷³ I. MEŠTROVIĆ 1998., 40.

⁷⁴ I. MEŠTROVIĆ 1998., 42.

otpor prema nekom trećem slomljen. Ne mogu naći pravi izraz, pričinja mi se da se predala.“⁷⁵

Na *Portretu Ružene* buran unutarnji život sugerira spušten pogled, a izostajanje ruku prikaz je njezine prave istinske prirode u kojoj je ona dogovorenim brakom i ulogama žene i majke lišena činiti što zapravo želi.⁷⁶

Još je nekoliko studija i skulptura koje su odjek Ruženina portreta. Tako djelo *Ženska figura sjedi na petama* (1915.) (Slika 25.) s rukama skupljenih na leđima i pasivnim pogledom sugerira podređenost muškarcu i njegovoj volji da ju oblikuje i postupa s njom kako želi. Takve suzdržane, stidljive žene posebno su intrigirale umjetnika.⁷⁷

Druga značajna skulptura kojom predočava spiritualnu žensku uloga prikazom žene kao *Vestalka* (1917.) (Slika 26.), uz koju je usko vezana vatra koja je opet dio naziva njegova romana *Vatra i opeklina*. „Njome se predstavlja sveta vatra kućnog ognjišta u čijem se „vječnom gorenju“ ogledaju postojanost i kontinuitet ljudskog životnog ciklusa.“⁷⁸ Osim čuvarice obitelji i kućnog ognjišta vestalka se može i drugačije interpretirati. Djevičansku prirodu *Vestalka* Meštrović je posebno vidio na Ruženi, tako profilacijom lica *Vestalka* i odgovara Ruženi Zatkovoj i stiliziranom kosom u svojevrsnoj punđi podignutoj prema gore. Samu Ruženu Meštrović je opisao čednu kao vestalku, a načinom odijevanja naznačio je „poganski“ element sjedeće ženske figure. Stilizirana tkanina u polukružnim linijama pada joj preko nogu koje su simetrično postavljene raširenih koljena i skupljenih stopala, na koja se naslanjaju sklopljene ruke, čime se fokus usmjerava na goli ženski torzo. Meštrović je djelo s istom temom izradio više puta što pokazuje njegovu zaokupljenost Ruženom. Djelo je u jednom katalogu izložbe u Grafton Galleries navedeno kao sastavni dio fontane, a na Meštrovićevom crtežu kružnog hrama vestalka je bila u središtu kompozicije.⁷⁹

Kako bi zaboravio na Ruženu, nakon odlaska u London iz Rima, Meštrovićeva žena Ruža dogovorila je sa zemljakinjom Marijom da zavede njezinog muža.⁸⁰ Marija je bila dopadljiva, umiljata, stasita otmjena žena, visoka, duge, smeđe kose i prodorna pogleda. Unatoč samopouzdanju kojim je zračila, živjela je nesretnim i neispunjenim životom jer je bila primorana udati se za čovjeka kojeg ne voli i s kojim nije mogla imati djecu.⁸¹

⁷⁵ I. MEŠTROVIĆ 1998., 46.

⁷⁶ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 121.

⁷⁷ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 121.

⁷⁸ I. MEŠTROVIĆ 1998., 121- 122.

⁷⁹ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 27.

⁸⁰ I. MEŠTROVIĆ 1998., 100.

⁸¹ I. MEŠTROVIĆ 1998., 103.

Sastajući se s Marijom u njezinom stanu, elegantnost i gipkost njezina stasa podsjetila ga je na ranogrčke figure iz Male Azije. Jednom prilikom dok je posezala za pićem na najvišu policu tijelo joj se izdužilo i nalikovala je mramornom stupu kojemu je samo središnji dio bio neznatno naglašen. Meštrović bi ju usporedio i s vazama dugog vrata jer je baš poput njih na izduženi vrat se nastavljala malena glava.⁸²

Međutim, različite osjećaje je razvio prema njima. Privlačnost prema Ruženi razvila se od prvog susreta, zaokupljala je njegove misli i bio je spreman predati joj se u potpunosti. S druge strane, ljubav prema Mariji razvila se postepeno i razlikovala se od one neutažive požude za Ruženom. Njoj se Meštrović nije mogao prepustiti, unatoč tome što se i sam nadao da će zaboraviti Ruženu, ali ponovna strast samo je potakla ga na ponovno razmišljanje o njoj.⁸³

Nakon završetka rata Meštrović je išao u domovinu iz Francuske preko Švicarske. Posjetio je Ruženu koja je bila na liječenju od tuberkuloze u sanatoriju u Leysin. Tijekom susreta punog prekrivene tuge zbog nesretne sudbine koja ih je snašla Ružena se pomirila sa sudbinom i zamolila ga da se drži podalje nje jer ga voli drugačijom ljubavlju, ne ovozemaljskom. Prisjetila se njihovog poljupca koji joj je zadao toliko opekline i pokazala mu je anđele koje je naslikala na daščici, a koji su za nju bili njihova nerođena djeca.⁸⁴

Nakon što se i sam razbolio po povratku u Pariz, saznao je da je umrla Marija od španjolske gripe, a Meštrović ju je sreo prije toga i obećao joj da će joj napraviti kip za grob.⁸⁵ Sedam godina od kako su se prvi puta, 1923. sreli umrla je i Ružena i ostavila mu kuvertu u kojoj je bila knjižica pjesmica i razglednicu sa slikom anđela koji nosi dušu, ujedno njihovo imaginarno dijete.⁸⁶

9. Religiozna ostvarenja

Do spoznaje o općeljudskom spasenju umjetnik je došao kroz promišljanje u novim okolnostima Prvog svjetskog rata i ljudskim stradanjima. Potaklo ga je to i na promjenu likovnog izraza, pa su misaonost, produhovljenost i mističnost zamijenile heroizam i monumentalnost prethodnih radova koji se vežu uz Kosovski ciklus. Vrijeme je to kada

⁸² I. MEŠTROVIĆ 1998., 107.

⁸³ I. MEŠTROVIĆ 1998., 114.

⁸⁴ I. MEŠTROVIĆ 1998., 147.

⁸⁵ I. MEŠTROVIĆ 1998., 159.

⁸⁶ I. MEŠTROVIĆ 1998., 173.

umjetnik otkriva zatomljenu religioznost koju mu je usadila majka.⁸⁷ Ako se ne računaju crteži Meštrović je napravio preko sto četrdeset religioznih djela koja su po crkvama i galerijama, od toga je preko dvadeset Bogorodica.⁸⁸

Dvadesete godine su godine kada Meštrović stvara svoj prepoznatljiv „meštrovićevski“ izraz u religijskim temama. Izražajni osjećaji, ekspresije krajnji su učinci njegovih i dalje figuralnih djela koja su oblikovana stilizirano, reducirano, čistih geometriziranih oblika skladnih linija.⁸⁹

Od 1913. godine Meštrović realizira temu majke/Bogorodice i to uvijek u korelaciji sa sinom Isusom. Profinjena stilizacija ženskih likova odaje nam da se radi o liku Bogorodice. Redovito produhovljena, melankolična, smirena i idealizirana, s rupcem koji joj prekriva glavu i vrat, otjelovljuje beskrajnu ljubav i zabrinutost kao i suosjećanje s mukom svoga Sina na križu. *Gospa s djetetom* (Slika 27.) oblikovana u Cannesu 1917. godine primjer je svega navedenog, ovalni oblik ponavlja s majke na dijete.⁹⁰

Čednost i nevinost ubrajaju se u idealne osobine ženskog bića po Meštroviću pa iste osobine ponavlja više puta na svojim djelima od svećenice, Bogorodice, pokajnice Marije Magdalene, ali isto tako idealnim osobinama pridružuje i senzualnost pa njegova djela imaju i erotsku notu. Tako je reljef *Magdalena pod križem* (Slika 28.) prožet dvoznačnosti jer je Magdalena senzualna, ali skrušena pokajnica. Isto tako samaritanka na drvenom reljefu *Isus i samaritanka* (1927.) (Slika 29.) ima naglašenu konturnu liniju poradi naglašavanja oblina koje prekriva draperija.⁹¹

10. Između dva rata

Dualitet u umjetničkom habitusu Ivana Meštrovića potaknut je psihološkim i geografskim susretima i prepletima, on istovremeno kreira poganske herojske figure i kršćanske likove. Kroz prva dva desetljeća stvaralaštva Meštrović je najviše pomakao granice tolerancije prema prikazima koji nisu bili tipični za konzervativno društvo te provocirao publiku.⁹²

Grgo Gamulin Meštrovićevo međuratno razdoblje, u kojemu su osim spomeničkih projekata posebno bili zastupljeni aktovi, savršeno opisuje u par rečenica „U ateljeu u Mletačkoj ulici Ivan Meštrović razmišlja o prošlosti i sanja cijelu antiku u jednom ženskom

⁸⁷ LJ. ČERINA 2013., 13.

⁸⁸ J. A. SOLDI 1983., 341.

⁸⁹ LJ. ČERINA 2013., 13.

⁹⁰ LJ. ČERINA 2013., 14.

⁹¹ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 124.

⁹² D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 27.

torzu. Što nije antikno u njemu? Agresivna senzualnost oblika i njihove uzbibane površine? - i još nešto: introverzija pogleda i mimike.“⁹³ Tendencije u europskoj, ali i hrvatskoj umjetnosti prema „novom realizmu“ kao i težnja za povratkom redu kod Meštrovića se očituje u motivima žene preko kojih stvara umjetnost za vječnost jer njegovo poimanje žene, seksualnosti i ljubavi izjednačava s vječnosti.⁹⁴

Razdoblje nakon 1. svjetskog rata vapilo je za sigurnosti i idejom „povratka redu“ što je rezultiralo retorikom neoklasicizma i referiranjem na renesansne i antičke modele. Još za vrijeme studiranja promatrao je antičke skulpture, a kasnije je na putovanjima pribavljao fotografije preko kojih je proučavao klasičnu tradiciju tj. antička, renesansna i neoklasicistička djela.⁹⁵ Naravno u pojedinim periodima na Meštrovića su utjecali i drugi stilovi i pravci koji su se kristalizirali i preklapali s klasičnim tradicijama, od secesije, ekspresionizma, art decoa i drugih.

10.1. Aktovi dvadesetih i tridesetih godina

Dominantna podtema figurativnih Meštrovićevih prikaza jest akt. Klešući u kamenim blokovima, harmoniju i ravnotežu stvarao je sažimanjem mase u monumentalnu formu s jasnim obrisima. Klasično, tradicionalno, europsko kiparstvo tu mu je inspiracija, ponajprije grčke skulpture poput *Venera iz Cirene* (Slika 30.), a zatim je tu renesansni uzor Michelangelo Buonarroti. Meštrovićevi aktovi, blago senzualni i prožeti mediteranskom melankolijom mahom su ženske figure koje ujedinjuju senzualnost i nevinost.⁹⁶ Dojam i emocije koje aktovi donose u suprotnosti su s njihovim monumentalni tijelima koja smo kod Meštrovića već vidali na kosovkim junacima. To je zbog činjenice što Meštrović nije mario za realističnim deskriptivnim prikazom već je oblikovao snažna tijela, naglašene, geometrijske muskulature i napete forme.

Venera pudica (Venus Pudica), idealizirana naga ženska figura čiji položaj može varirati od ležećeg do uspravnog sadrži dvojako značenje, s jedne strane se skriva, dok s druge izaziva. Ono što ju karakterizira je uzmicanje od upućenih pogleda i senzualno prikrivanje atributa.⁹⁷ Venera pudica bila mu je inspiracija za skulpture ženskih likova, iako ne preuzima njezin stav u potpunosti, preuzima ono bitno, onu dvojnost kojom ju istovremeno prikazuje

⁹³ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 73.

⁹⁴ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 131.

⁹⁵ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 54.

⁹⁶ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 73.

⁹⁷ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 55.

čednom i izazovnom.⁹⁸ U Splitu u Galeriji Meštrović sedam je crteža koji su kompozicijski slični brončanoj *Skici za žensku figuru* (Slika 20.) iz 1918. godine koju je izradio u Rimu i koja je skica za *Žena (s prekrivenim rukama)* (Slika 19.). Brončani kipić vrlo je sličan Veneri pudici, a prikazuje ženu koja kao da je zatečena u radnji, od strane muškog promatrača. Stojeći s uzdignutom lijevom nogom, savijenom u koljenu i podignutom na blok koji se nastavlja u postament, rukama se obgrljuje skrivajući grudi. Preko nogu joj senzualno pada draperija od međunožja do stopala.⁹⁹

U ženskim aktovima iz 1922. - 1924. godine može se primijetiti postupno rastvaranje forme kao i postupno razodijevanje. Određene skulpture *Figura žene* (1922.) (Slika 31.) ili *Ženski akt* (1924.) (Slika 32.) izdvajaju se od ostalih aktova većim prodorom prostora u volumen. Provokativne i erotične poze aktova u suprotnosti su s položajem glava koje upućuju na intiman trenutak.¹⁰⁰ Na *Ženskom aktu* (1924.) tkanina prekriva intimne dijelove tijela čime se guši provokativnost poze, dok je *Figura žene* (1922.) potpuno naga, međutim Meštrović ju je 1941 nazvao *Pred porod* čime se erotska poza okreće prema poimanju žene kao nositeljice života.¹⁰¹

Rijetko Meštrović eksplicitno prikazuje ženske genitalije. Barbara Vujanović u katalogu *Skulptura i nagost: tjelesnost i erotika u djelima Ivana Meštrovića* navodi: „Zapravo, mogli bismo reći da je kod Meštrovića to način da pod krinkom erotike prikaže emocionalno nabijena ljudska stanja, što će kulminirati ekspresivnošću u *Ženi u grču - studija*, upravo eksplozijom pokreta, emocije i erosa.“¹⁰²

Temu ženskog akta Meštrović se vraćao i desetak godina kasnije i oblikovao u sadri skulpturu *Žena (s prekrivenim rukama)* (1928.) (Slika 19.) koja je opisana u djelu koji se odnosi na javne skulpture. Međutim ovaj puta istoj temi pristupa realističnije što je i karakteristično za njegovo „zagrebačko razdoblje“. Tako lice odlikuje portretnim značajkama i zagonetnim smiješkom, trup radi detaljno napetim formama. Još jedan primjer povratka istoj temi je djelo *Ženski torzo (s rukama)* (Slika 33.) napravljen također 1928. godine u carrarskom mramoru. Žena iako prisutna u trenutku, pažnjom usmjerena na svoj unutarnji svijet što je karakteristično za sve Meštrovićeve aktove međuratnog razdoblja. S tajanstvenim smiješkom na licu kao da komunicira s promatračem koji ju je zatekao u trenutku skidanja jer

⁹⁸ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 57.

⁹⁹ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 58.

¹⁰⁰ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 127.

¹⁰¹ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 129.

¹⁰² D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 129.

rukama pridržava tkaninu koja klizi niz njezine bokove istovremeno ju postavljajući u stidljiv i zavodljiv trenutak.¹⁰³

Veliki utjecaj Michelangelovih skulptura *Noć* (Slika 34.), *Dan* (Slika 35.), *Zora* (Slika 36.) i *Suton* (Slika 37.) iz Kapele Medici u Firenci vidljiv je na ženskim aktovima *Žena kraj mora* (1926.) (Slika 38.), *Studija za Odmaranje I* (1932.) (Slika 39.), *Studija za Odmaranje II* (Slika 40.) i *Studija za Sanjarenje* (Slika 41.). Referiranje, ali ne i imitiranje prisutno je i na skulpturi iz 1933. godine *Na odmoru* (Slika 42.). Zadignute ruke među koje je zabačena glava sa smirenim, melankoličnim, ali senzualnim izrazom lica i raširene noge koje se energično križaju pri dnu ostavljaju neometan pogled na masivno, opušteno tijelo, zaobljenih glatkih ploha.¹⁰⁴

Nešto slične poze je reljef *Sanjarenje* (Slika 43.) nastao 1927. godine s izravnom referencom na Michelangelovu *Noć* (Slika 34.). Sam Meštrović je za njega rekao kako žena ima položaj Lede jer unatoč uvelosti tijela nije izgubilo zamamnu liniju, a lice koje je malo u odnosu na ostatak tijela, s blagim osmijehom i zatvorenim očima kao sanjari, a ujedno odaje određenu samodopadnost.¹⁰⁵ Meštrovićeve aktovi nisu opterećeni simboličnim značenjima, ali su okrenuti vlastitom svijetu i proživljavanjima, zbog čega su suzdržanih pokreta, spuštenih pogleda ili zaklopljenih očiju s naznakom smješka.¹⁰⁶

Jedan od takvih je monumentalna *Psiha* (1927.) (Slika 44.), koja je interpretacija Rodinove skulpture *Unutarnji glas* (1896.) (Slika 45.) koja se još naziva *Meditacija*. *Psiha* je ženski akt koji predstavlja fatalno zaljubljenju smrtnicu i neutaživu strast s kojom se bori zbog nemoguće ljubavi prema Amoru. Djelo je sukus dosadašnjeg razumijevanja Rodinovih, Michelangelovih i antičkih skulptura i kao takva ukazuje na to da se umjetnik poistovjećuje s Mediteranom kao svojim vječnim ishodištem. I nakon Prvog svjetskog rata Meštrović je inspiraciju tražio u mediteranskoj tradiciji antičkog mita i u djelima svojih prethodnika. Od Michelangela baštini ideju patosa i kroz djela pokazuje istu borbu duha da se oslobodi okova tijela.¹⁰⁷

Antički govor, Meštrović koristi sukladno stilskim tendencijama i aktualnim događajima i zbog toga ga čini svojim i modernim. Nesigurno vrijeme, vrijeme ratova koji su obilježili dvadeseto stoljeće tražilo je povratak redu i sigurnosti. Red i sigurnost su se

¹⁰³ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 61.

¹⁰⁴ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 75.

¹⁰⁵ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 78.

¹⁰⁶ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 80.

¹⁰⁷ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 81.

poistovjećivali s klasičnom tradicijom zbog čega se sam umjetnik koristio klasičnim vokabularom i tematikom kao i visokom estetskom razinom.

10. 2. Sigurnost u okrilju Olge Kesterčanek

U međuratnom razdoblju u kojem Meštrović kupuje kuće u Zagrebu 1921. godine i predaje na Kraljevskoj akademiji za umjetnost i umjetni obrt, okreće se tradiciji klasičnog europskog kiparstva u kojemu mu kao uzor prednjači Michelangelo. Postaje i otac, a supruga Olga i djeca bili su mu kao izravni stvaralački poticaj pa intiman doživljaj majčinstva prikazuje u portretima Olge i djece.¹⁰⁸ *Olga Meštrović doji Tvrtka* (1925.) (Slika 46.) prikazana u čistoj klasičnoj formi, uhvaćena u intimnom trenutku.

Tijekom života sa suprugom Olgom, seksualno iskustvo umjetnik veže uz reproduktivnu funkciju. Tako obiteljsku idilu prikazuje kroz skulpture *Majka uči dijete moliti* (Slika 47.) ili *Bogorodica s djecom* (Slika 48.). Djela su to iz 1925. godine i nastala su u New Yorku, kada je pripremao izložbe daleko od svoje obitelji za kojom je zasigurno čeznuo.¹⁰⁹ Djelo *Bogorodica s djecom* inspirirano je suprugom Olgom i djecom Martom i Tvrtkom. Dijagonalno oblikovana kompozicija djelo čini dinamičnim, što je različito od pokreta i položaja u koje su likovi postavljeni. Čvrsta veza među likovima ostvarena je međusobnim pogledima Bogorodice, Ivana Krstitelja i Isusa, što je blisko renesansnim uzorima prikazivanja majčinske nježnosti i ljubavi.

11. Prekoceanska ostvarenja

Osim aktova i religijskih figura do odlaska u SAD Meštrovićev život su obilježile mnoge narudžbe za javne skulpture. Radio je za Bugarskog kralja Ferdinanda I, Karla I Rumunjskog kralja, zatim grobnicu Neznamom junaku na Avali, spomenik Josipu Juraju Strossmayeru, Grgu Ninskom i druge.¹¹⁰ Također Meštrović je završio i svoje arhitektonske projekte: Gospu od Anđela u Cavtatu, crkvu Presvetog Otkupitelja tj. obiteljsku grobnicu u Otavicama, Kuću likovnih umjetnosti u Zagrebu, obiteljsku palaču na Mejama i kompleks Crikvine - Kaštilac.¹¹¹ Kraj Drugog svjetskog rata umjetnik je dočekaao u Rimu i kroz mitološke prikaze simbolični je iznio tugu zbog stradanja Europe i njezinog napuštanja 1947. godine kada odlazi u SAD.¹¹²

¹⁰⁸ LJ. ČERIŃA 2013., 18.

¹⁰⁹ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 124.

¹¹⁰ R. B. MCCORMICK 2003., 19.

¹¹¹ <https://mestrovic.hr/en/biography/> (datum pristupa 24. 09. 2020.)

¹¹² D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 81.

Pred odlazak u SAD 1946. godine u Rimu Meštrović oblikuje skulpturu *Vapaj* (Slika 49.).¹¹³ Žena utonula u prazninu svojih raširenih nogu, zgurana je u čvrstom prikazu s grčevito spojenim nožnim prstima i ekspresivnim izrazom lica, pogledom uperenim prema nebu i vapajem kroz otvorena usta dok rukama pridržava maramu.¹¹⁴ Sam naziv ima dvojako značenje, vapaj koji se zasigurno mogao čuti tijekom Drugog svjetskog rata kao i vapaj kao izraz tuge zbog napuštanja domovine.

Poziv iz Syracuse stigao je Meštroviću 1946. godine, a profesor na Sveučilištu u Syracuse bio je sve do 1955. godine kada prihvaća mjesto profesora na Sveučilištu Notre Dame. Pretežito religijski likovi koje je izradio za vrijeme djelovanja u SAD-u djelom su nastali zbog smrti Kćerke Marte 1949 godine.¹¹⁵ Djelo *Bogorodica i dijete* (1949.) (Slika 50.) izradio je u formi stupa referirajući se na karijatide i klasično Europsko arhitektonsko nasljeđe. U pravokutni oblik stupa Meštrović je uklesao lik Bogorodice u dugoj haljini i glavom koju prekriva marama dok rukama obgrljuje sina. Stiliziranost likova i linearnost draperije povlače paralelu s njegovim ranim secesijskim radovima i njegovim počecima stvaranja.¹¹⁶

12. Zaključak

Ovaj završni rad zaključit ćemo kratkim spoznajama za svako pojedino razdoblje umjetnikova stvaranja. Na taj način je vidljiv utjecaj žena na njegovo stvaranje kao i stilske promjene na koje su ga potaknule.

Prikaz ženskog lika u secesijskoj fazi Ivana Meštrovića obilježen je utjecajima ostalih secesijskih umjetnika posebno Auguste Rodina od kojeg preuzima impresionističke odlike. Baveći se temama iz života i ljubavi Meštrović je osim portreta žene prikazivao mahom kao alegorijske figure zahtjevnih kretnji i redovito sanjarskih emocija. U duhu promjena za koje su se secesionisti zalagali Meštrović je radio teatralne i dramatične žene koje su istovremeno nositeljice emocija. Nevjenčana zajednica u kojoj je u početku živio s Ružom nije naišla na odobravanje građana zbog čega je i više promišljao o promjenama i pravilima uperenim prema ženskom spolu. Prikazivao je naga ženska tijela, ali ne idealizirano kako su to zahtjevala pravila akademije i kakva su bila poželjna, već realistično- naturalistički što uključuje oronula i stara tijela koja sigurno nisu bila po ukusa ljudi u vremenu kada je stvarao.

¹¹³ LJ. ČERINA 2013., 26.

¹¹⁴ D. PRANČEVIĆ- B. VUJANOVIĆ- Z. J. ŠABIĆ 2016., 82.

¹¹⁵ <https://mestrovic.hr/en/biography/> (datum pristupa 24. 09. 2020.)

¹¹⁶ R. B. MCCORMICK 2003., 31.

Portrete nastale u istom vremenu Meštrović blago modelira, u njima donosi emocije, ali ne radi portretne karakteristike prikazanih. Od početka stvaralaštva žene su bile tema njegovih djela. Njegova majka tu ima posebno ulogu. Zahvalnost i ljubav prema majci Meštrović je ovjekovječio u više navrata. Smirenost i sigurnost koju mu je ona pružala utkao je kako u njezinim portretima tako i djelima majke s djetetom.

Pred kraj secesije, odlaskom u Pariz Meštović mijenja stik oblikovanja. Njegove žene sada postaju monumentalne, nabijene energijom i s naglašenim oblinama baš poput junakinja koje su ostale udovice i osim što su se morale nositi s tugom, morale su preuzeti odgovornost za vlastite živote i živote djece. Ovakav prikaz žene potaknut je razmišljanjima o narodnom herojstvu, Kosovkom ciklusu i ideji Vidovdanskog hrama kojeg je započeo. U okviru veličanja ideja narodnih mitova umjetnik je vidio priliku da se oslobođen ideoloških premisa bavi ponašanjem koje krši društvene norme tako udovice postavlja u lezbijski odnos koji je bio neprihvaćen.

Ponovnu promjenu u oblikovanju donijela je ljubav prema Ruženi Zatkovoj kada Meštrović unosi i poganske elemente u svoja djela, stilizirano prikazuje svoje protagonistkinje dajući njihov psihološki okvir. U istom tonu nastaju djela nakon Prvog svjetskog rata kada upućen u stradanja i patnju koje je čovječanstvo prošlo mijenja heroiram i monumentalnost s produhovljenim, misaonim djelima koja su mahom religijskih tema.

U međuratnom razdoblju kada osim narudžbi za spomenike Meštrović radi aktove pristuna je ideja „povratka redu“. Inspiriran antikom, renesansom i neoklasicizmom radi ženske aktove iako klasičnim vokabularom, okreće vlastitim proživljavanjima i usmjerava ih na njihove unutarnje svjetove čime taj intiman trenutak suprotstavlja njihovoj senzualnoj vanjštini. Inspiracija tih radova sigurno da je i supruga Olga zbog koje seksualno iskustvo veže uz reproduktivnu funkciju.

Ekspresivni likovi prožeti boli nastali nakon Drugog svjetskog rata osim što su prikaz strahota izazvanih ratom ujedno su odraz psihičkog umjetnikovog stanja koji nakon izlaska iz zatvora, brine o svojoj obitelji i bolesnoj kćeri a još k tome mora napustiti domovinu. Privremeni odlazak u SAD okrenuo se u stalni, a u njemu Meštrović već u sutonu života kao da se vraća svemu što je do sada napravio i preuzima oblikovne značajke prethodnik razdoblja ovisno o potrebama teme.

Širina i raznolikost umjetnikova opusa dijelom je uvjetovana odnosima uspostavljenih sa ženama njegova života. On, dakle mijenja svoj stil usporedno s okolnostima u kojima se nalazio i osjećajima koje je proživljavao. Njegova veličina se krije baš u tome što se izdigao iznad prosjeka unošenjem vlastitih osjećaja i komponenata života u svoje radove. Tako im je

podario osobnost i razvio svoj stil koji je unatoč raznolikosti uvijek prepoznatljiv „meštovićevski“.

13. Literatura

1. Ljiljana Čerina, *Zahvalimo njoj...*, Zagreb, 2013.
2. Duško Kečkemet, *Ivan Meštrović*, Beograd, 1983.
3. Irena Kraševac, *Ivan Meštrović i secesija : Bec - Muenchen - Prag : 1900. - 1910.*, Zagreb, 2002.
4. Ivan Meštrović, *Vatra i opekline: Ružena, Ruža i Klara*, Zagreb, 1998.
5. Ivan Meštrović, *Prijatelji : dopisivanje Ivana Meštrovića s Ivom Tartagliom u razdoblju od 1905. do 1947. godine*, Split, 2015.
6. Marija Meštrović, *Život i djelo Ivana Meštrovića*, Zagreb, 2011.
7. Stjepan Gabrijel Meštrović, *Srce od kamena: moj djed Ivan Meštrović*, Zagreb, 2007.
8. Robert B. McCormick, James F. Flanigan, Diana C. Matthias, Charles R-Loving, *Ivan Meštrović at Notre Dame*, Notre Dame, 2003.
9. Josip Ante Soldo, Religiozna umjetnost Ivana Meštrovića, u: *Crkva u svijetu*, Vol. 18, No. 4, 1983., 326-343.
10. Zorana Jurić Šabić, Dalibor Prančević, Barbara Vujanović, *Skulptura i nagost : tjelesnost i erotika u djelima Ivana Meštrovića : Gliptoteka HAZU, Zagreb, 26. siječnja - 26. veljače 2016.*, Split, 2016.
11. Barbara Vujanović, *Meštrovićev znak u Zagrebu*, Zagreb, 2017.
12. <https://mestrovic.hr/en/biography/>, (datum pristupa 24. 09. 2020.)
13. http://info.hazu.hr/upload/file/gliptoteka/mestrovic_07_10_08.pdf (datum pristupa 24. 09. 2020.)
14. https://www.academia.edu/12030128/_Vrelo_%C5%BEivota_Ivana_Me%C5%A1trovi%C4%87a (datum pristupa 06. 10. 2020.)

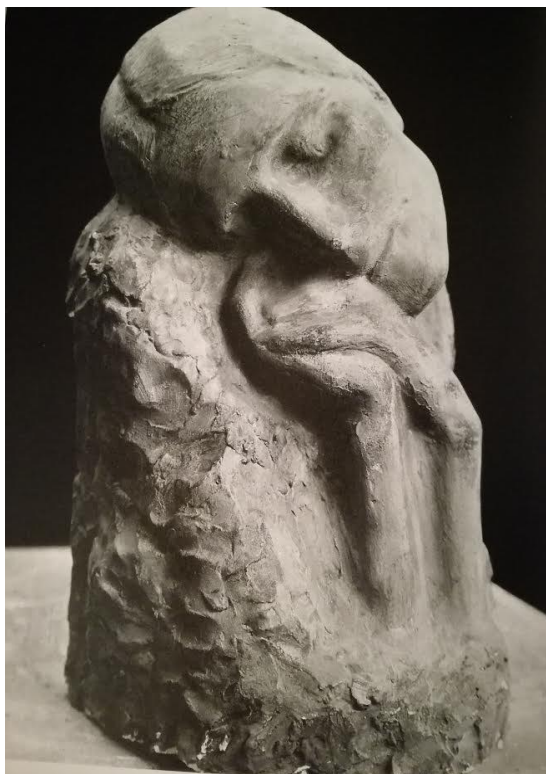
A female figure in Ivan Meštrović sculpture

Ivan Meštrović is a Croatian sculptor who built his artistic career during the first half of the 20th century. The first achievements are related to joining the Association of Fine Artists of Austria - Secession, during his academic education. This is the time when Meštrović meets his first wife Ruža Klein, who influenced his experience of a woman and the portrayal of a female character. The female character was often realized by Meštrović in his works, and it is precisely the works with this theme that are dealt with in this paper. In addition to Ruža, his works were inspired by his mother's character, who was a role model for religious works, then Ružen Zatkova, Marija Banac and Olga Kesterčanek. The beginning of his artistic work is associated with portraits, but he also designed works that are today public monuments. Most public monuments and women's nudes were created in the period of creation between the First and Second World Wars. Meštrović also worked on architectural projects, so he also shaped the female character on architectural plastic.

Keywords: Ivan Meštrović, sculpture, female figure

14. Prilozi

Slika 1.: Ivan Meštrović, Bolesnica, 1902. godine (izvor: I. Kraševac, 2002., 17.)

Slika 2.: Ivan Meštrović, Žrtva nevinosti, 1903. - 1904. godine (izvor: <https://mestrovic.hr/izazov-moderne-zagreb-bec-oko-1900/>)

Slika 3.: Ivan Meštrović, Život, 1904. godine (izvor: I. Kraševac 2002., 49.)

Slika 4.: Ivan Meštrović, Strast, 1904. godine (izvor: <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=11605>)

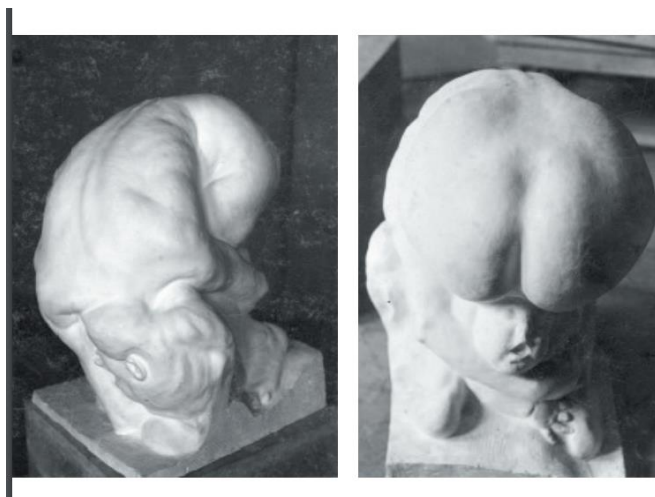
Slika 5.: Auguste Rodin, Danaja, 1889. godine (izvor: <http://www.musee-rodin.fr/en/collections/sculptures/danaid>)

Slika 6.: Ivan Meštrović, Laokom mojih dana, Beč, 1905. godine (izvor: https://artslife.com/2020/02/15/il-viaggio-infinito-larte-racconta-ulisse-e-viceversa-in-una-grande-mostra-a-forli/mestrovic_laocoonte-dei-miei-giorni/)

Slika 7.: Ivan Meštrović, Venera mojih dana, Beč, 1905. godine (Izvor: Z. J. Šabić, D. Prančević, B. Vujanović, 2016., 8.)

Slika 8.: Ivan Meštrović, Razbludni starac, Beč, 1905. godine (izvor: Z. J. Šabić, D. Prančević, B. Vujanović, 2016.,10.)

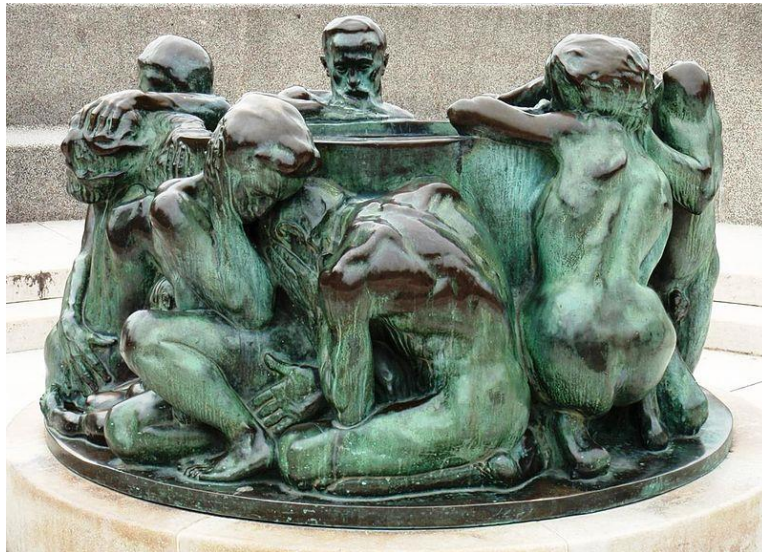
Slika 9.: Ivan Meštrović, Starac i djevojka, Beč, 1905. godine (izvor: Z. J. Šabić, D. Prančević, B. Vujanović, 2016.,10.)

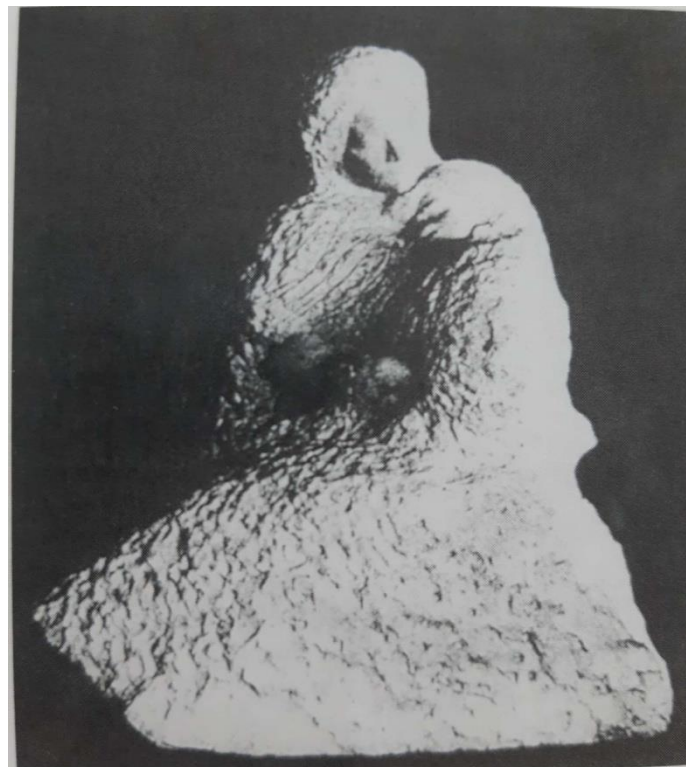
Slika 10.: Ivan Meštrović, Majčina briga, 1905. godine (izvor: <https://akademija-art.hr/2020/01/03/osijek-najava-izlozbe-pogledi-20-stoljece/attachment-ivan-mestrovic-majka-i-dijete-1904/>)

Slika 11.: Ivan Meštrović, Zdenac života, 1906. (Izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d3/Zdenac_%C5%BEivota_-_Fontaine_de_vie.jpg)

Slika 12.: Auguste Rodin, Majka s umirućim djetetom, 1910. godine (izvor: I. Kraševac, 2002., 83.)

Slika 13.: Ivan Meštrović, Moja majka, 1908. godine (izvor: https://www.europeana.eu/en/item/2026118/_GMS_001)

Slika 14.: Gustav Klimt, Ljubavnici, 1903/1904. (izvor: I. Kraševac 2002., 91.)

Slika 15.: Ivan Meštrović, Izvor života, 1907. godine, Drniš (izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Vrelo_Zivota_Ivan_Mestrovic_Drnis_05082011_2_roberta_f.jpg)

Slika 16.: Vidovdanski hram, maketa (izvor: <http://cro-eu.com/galerija-fotografija/displayimage.php?album=15&pos=23>)

Slika 17.: Ivan Meštrović, Seljaci, 1906.-1907. godine (izvor: <https://www.zagreb.info/ritam-grad/nadanasnjidan/ivan-mestrovic-bio-je-licnost-umjetnickog-zivota-u-zagrebu/141764/>)

Slika 18.: Ivan Meštrović, Udovica, 1908. godine (izvor: https://www.europeana.eu/en/item/2026118/_GMS_630)

Slika 19.: Ivan Meštrović, Žena (s prekriženim rukama), 1928. godine (izvor: B. Vujanović, 2017., 70.)

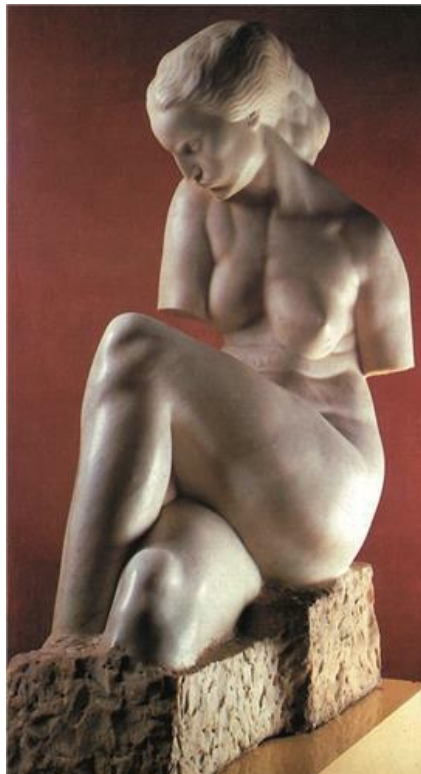
Slika 20.: Ivan Meštrović, Skica za žensku figuru, 1918. godine (izvor: B. Vujanović 2017., 72.)

Slika 21.: Ivan Meštrović, Povijest Hrvata, 1932. godine (izvor: [https://hr.wikipedia.org/wiki/Povijest_Hrvata_\(Me%C5%A1trovi%C4%87\)\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Povijest_Hrvata_(Me%C5%A1trovi%C4%87))))

Slika 22.: Ivan Meštrović, Sjećanje, 1908. godine (izvor: <https://proleksis.lzmk.hr/37140/>)

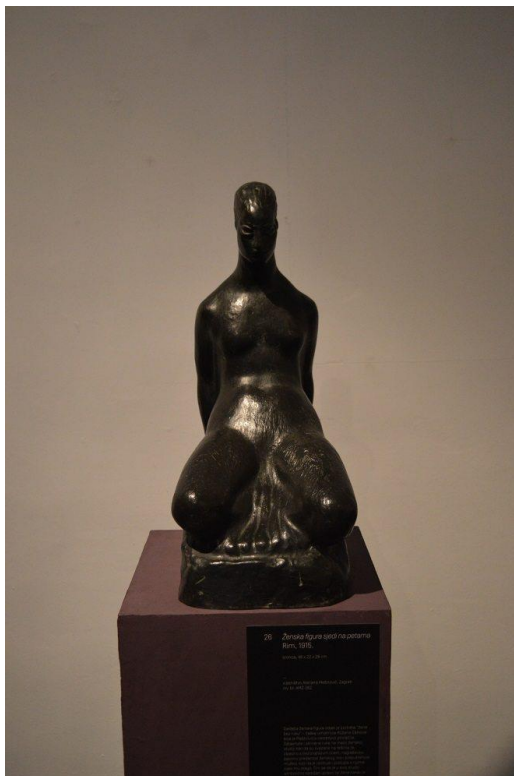
Slika 23.: Ivan Meštrović, Dvije udovice, 1908. godine (izvor:
<https://vizkultura.hr/mestroviceva-erotika/>)

Slika 24.: Portret Ružene, 1912. godine (izvor:
<https://www.pinterest.com/pin/289285976047242739/>)

Slika 25.: Ivan Meštrović, Ženska figura sjedi na petama, 1915. godine (izvor: Lj. Čerina 2010., 138.)

Slika 26.: Ivan Meštrović, Vestalka, 1917. godine (izvor: <https://www.wikiart.org/en/ivan-mestrovic/vestalka>)

Slika 27.: Ivan Meštrović, Gospa s djetetom, 1917. godine (izvor:
<https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=11594>)

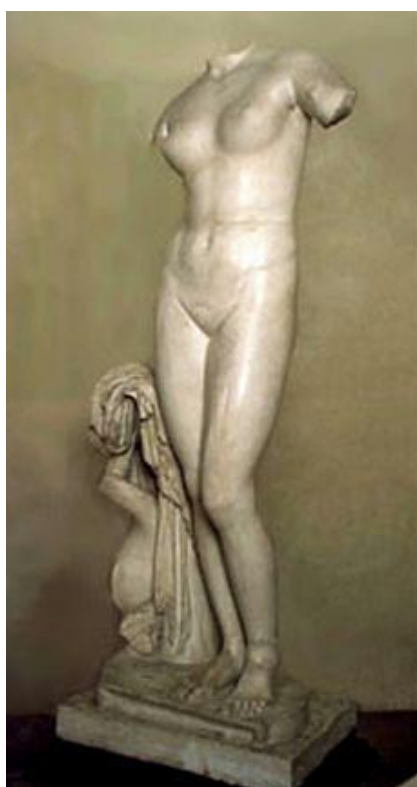
Slika 28.: Ivan Meštrović, Magdalena pod križem, 1918. godine (izvor:
<https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=11598>)

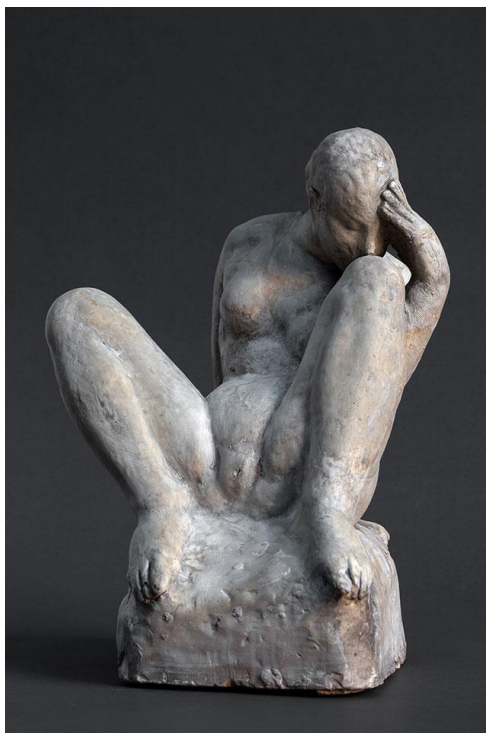
Slika 29.: Ivan Meštrović, Isus i samaritanka, 1927. godine (izvor:
<https://mestrovic.hr/muzej/mestrovicveve-crikvine-kastilac/>)

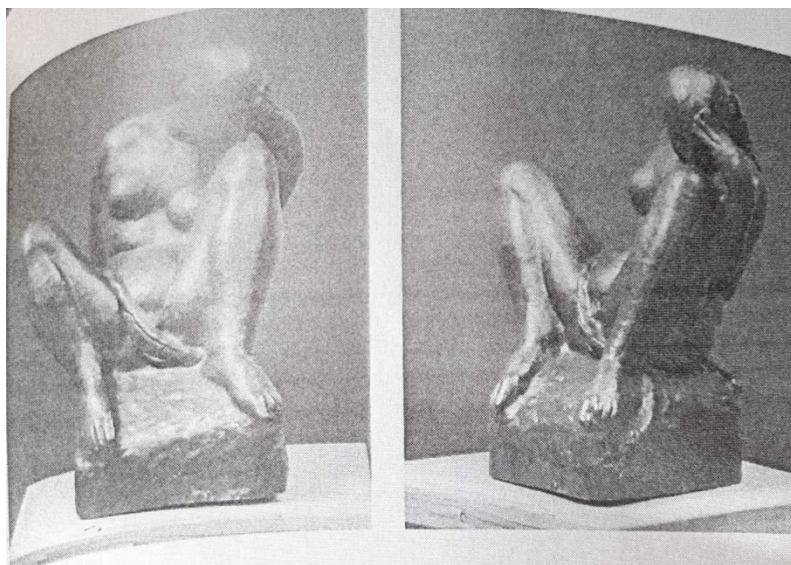
Slika 30.: Venera iz Cirene, 4. stoljeće (izvor:
<https://www.repubblica.it/2008/05/sezioni/esteri/libia-italia/venere-cirene-scheda/venere-cirene-scheda.html>)

Slika 31.: Ivan Meštrović, Figura žene, 1922. godine (izvore: <https://www.buro247.hr/kultura/umjetnost/izlozba-tjedna-skulpture-ivana-mestrovica-u-gliptoteci.html>)

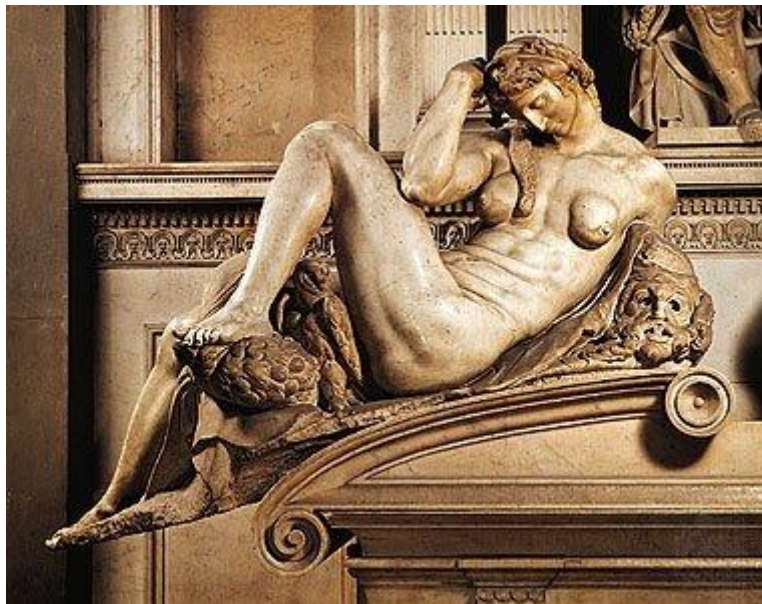
Slika 32.: Ivan Meštrović, Ženski akt, 1924. godine (izvor: Z. J. Šabić, D. Prančević, B. Vujanović, 2016.,129.)

Slika 33.: Ivan Meštrović, Ženski torzo, 1928. godine (izvor: <http://studiacroatia.blogspot.com/2017/01/a-literary-profile-of-ivan-mestrovic.html>)

Slika 34.: Michelangelo Bounarroti, Noć, Kapela medici, 1520- 1534., (izvor: <https://www.britannica.com/topic/Medici-Chapel>)

Slika 35.: Michelangelo Bounarroti, Dan, Kapela medici, 1520- 1534., (izvor: [https://en.wikipedia.org/wiki/Day_\(Michelangelo\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Day_(Michelangelo)))

Slika 36.: Michelangelo Bounarroti, Zora, Kapela Medici, 1520- 1536. godine (izvor: <https://www.britannica.com/topic/Dawn-by-Michelangelo>)

Slika 37.: Michelangelo Buonarroti, Suton, Kapela Medici, 1520-1534. godine (izvor: http://www.wallcoo.net/paint/Michelangelo_Buonarroti/Michelangelo_Buonarroti_sculpture_ml0011.html)

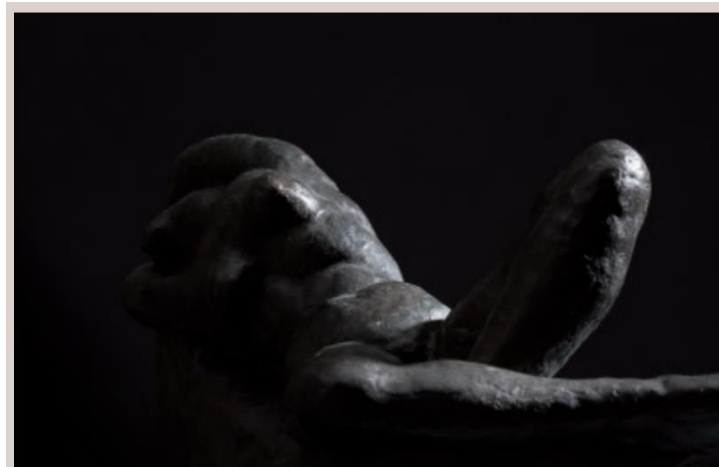
Slika 38.: Ivan Meštrović, Žena kraj mora, 1926. godine (izvor: <https://mestrovic.hr/muzej/atelijer-mestrovic/>)

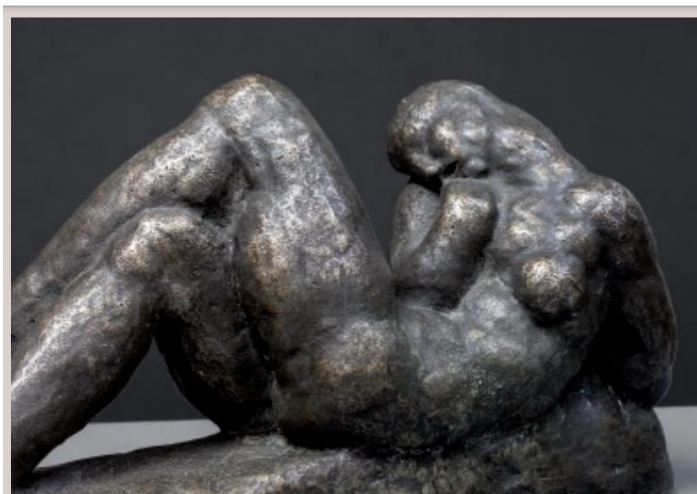
Slika 39.: Ivan Meštrović, Studija za odmaranje I, 1932. godine (Izvor: : Z. J. Šabić, D. Prančević, B. Vujanović, 2016., 76.)

Slika 40.: Ivan Meštrović, Studija za odmaranje II, 1932. godine (Izvor: Z. J. Šabić, D. Prančević, B. Vujanović, 2016., 100.)

Slika 41.: Ivan Meštrović, Studija za sanjarenje, 1924- 1927. godine (Izvor: Z. J. Šabić, D. Prančević, B. Vujanović, 2016., 100.)

Slika 42.: Ivan Meštrović, Na odmoru, 1933. godine (izvor:
<https://vizkultura.hr/mestroviceva-erotika/>)

Slika 43.: Ivan Meštrović, Sanjarenje, 1927. godine (izvor:
<https://www.facebook.com/Atelijer-Me%C5%A1trovi%C4%87-Zagreb-297707326265/photos/pcb.10156610974916266/10156610959646266/>)

Slika 44.: Ivan Meštrović, Psiha, 1927. godine (izvor: <https://mestrovic.hr/muzej/galerija-mestrovic/>)

Slika 45.: Auguste Rodin, Meditacija, 1896. godine (izvor: <http://www.musee-rodin.fr/en/collections/sculptures/meditation-or-inner-voice>)

Slika 46.: Ivan Meštrović, Olga Meštrović doji Tvrtka, 1925. godine (izvor: <https://mestrovic.hr/muzej/atelijer-mestrovic/>)

Slika 47.: Ivan Meštrović, Majka uči dijete moliti, 1925. godine (izvor: <http://www.artnet.com/artists/ivan-mestrovic/mother-teaching-her-child-to-pray-2Z0lbrIKrYb5yFQLCtIJMg2>)

Slika 48.: Ivan Meštrović, Bogorodica s djecom, 1928. godine
(<https://mestrovic.hr/muzej/galerija-mestrovic/>)

Slika 49.: Ivan Meštrović, Vapaj, 1946. godine (izvor: <https://akademija-art.hr/2020/01/04/glazbeno-p-lesni-performans-inspiriran-izlozboj-ivana-mestrovica/attachment-ivan-mestrovic-vapaj-1946/>)

Slika 50.: Ivan Meštrović, Bogorodica i dijete, 1948. godine (izvor: R. B. McCormick, 2003.,
30.)

